

Posudek oponenta práce

Mazánková, Denisa: „Sociální média a IKT v každodennosti současných padesátnic“, UK FHS, 2023, 60 stran.

Práce Denisy Mazánkové se zabývá využíváním informační technologií padesátnicemi z Prahy. Název je lehce problematický. Část informátorek je pod padesát a nejsem si teda jist, zda by se jim líbilo označení padesátnice.

Hlavní otázkou, na níž se autorka snaží v práci odpovídat, je: *„Jak ženy narozené mezi roky 1963-1977 užívají a reflektují sociální média a informační a komunikační technologie jako součást své každodennosti?“* V úvodu není přesně vysvětleno, proč je se autorka zaměřuje na dané věkové rozmezí, později se čtenář doví, že se opírá práci McIntosh et al (2007), ale stále neví, z jakého důvodu.

Opírání se o Prenského koncept digitálních domorodců a přistěhovalců je poněkud problematické, neb jak píše Boellstorff (2008), v digitálním světě nejsou žádní domorodci. Pozitivně ale hodnotím, že autorka využívá i pozdější Prenského reflexi. Problematické ale vidím i využívání konceptu digitální zručnosti. Lepší by bylo využívat pojmu kompetence a opřít se například o rámec digitálních kompetencí občanů DigiComp.

Námítky bych měl i k tomu, že na internetu se nevytváří nová realita (s. 11). Jsou zde celé virtuální světy a virtuální realita. Chybně pak autorka interpretuje Flordiho, resp. Černého, když tvrdí že oba tyto světy (online a offline) jsou z hlediska vlivu na lidské chování v podstatě totožné“. Černý (2020, 120) ale píše, že „online a offline světy jsou z hlediska vlivu na naše chování v mnoha ohledech rovnocenné.“ To je však něco jiného než tvrdit, že jsou totožné, protože lidé se v online prostoru chovají jinak než v offline prostoru (např. diskuse pod články a na soc. sítích).

Nepravdivě zjednodušující je i tvrzení, že „před zavedením interpersonálních médií, jako je mobilní telefon, existovaly jen dva hlavní způsoby komunikace skrze média – televizní a rozhlasová vysílání, a noviny, přičemž oboje se vyskytovalo pouze ve veřejné sféře.“ (s. 13) Ale i Macek (2010), z kterého autorka čerpá, popisuje využívání novin v soukromé sféře. Zároveň autorka zcela opomíjí telefonní komunikaci. V případě citace Macka o jednosměrné komunikaci se pak ono tvrzení nachází na 9. a ne 8. Postrádám zde ale popis komunikačního modelu many-to-many, jimiž se sociální média vyznačují a zároveň stále spadají do kategorie masových médií, neb jsou potencionálně dostupné masám.

Také bych negativní důsledky využívání digitálních technologií/soc. médiích neopíral jen o studii Sutton, ale bylo by lepší se podívat i na další z mnoha studií. (s. 14). Na s. 18 pak autorka mylně tvrdí, že Facebook a Instagram navazují na tradici veřejnoprávních medií. Jako veřejnoprávní uvádí i noviny. Neznám ale žádné veřejnoprávní noviny. Nemá ani podloženo tvrzení, že většina profilů na sociálních médiích je soukromá (s. 18). Jako příliš silné bych viděl i tvrzení, že soc. média jsou pravým opakem dřívějšího internetu (s. 19). Už v počátcích byl internet do určité míry soc. médium (nástěnky, diskusní fóra). Jako problematickou bych viděl i definici, že online znamená být připojen k virtuální realitě (s. 33). VR totiž můžu zakoušet i offline.

Vhodné by bylo ujasnit si terminologii online/virtuální. Z hlediska metodologie, která je jinak dobře popsána, považuji za problém, že zkoumaný vzorek je nastaven poměrně široce a stejně tak i výzkumný problém je poměrně široký a těžko zachytitelný krátkým pobytem v terénu. Jako problém vidím i nezáměr o obsah, který uživatelky sdílejí, i když chápu etické limity.

Nerozumím eliminaci kritérií vzdělávání při tvorbě vzorku. Ukazuje se jako významný faktor ve vztahu k využívání informačních technologií.

V rámci interpretace výzkumu kladně hodnotím snahu hledat nějaké vzorce chování. U analýzy významu online mi však chybí větší zaměření na pojem přítomnosti. Autorka má silnou tendenci vymezovat černobílé dichotomie viz: „Zatímco u Cecílie nebo Gity bychom o nějaké onlife realitě mohli uvažovat jen stěží, sociální svět Idu je onlife naprosto bezezbytku.“ (s.38) Myslím, že ani jedna z informátorek se nepochybuje na krajních pólech škály využívání online. Tuto tezi vyvrací i to, že Gita je online v práci. Někdy se autorčiny triády popírají. Druhý vzorec je za účelem kontaktu a třetí vzorec (s. 39) využívá soc. media cíleně. Využívání za účelem kontaktu není cílené?

V přehledu soc. médií chybí u Marie Twitch. Jako problematické vidím, zařazení hraní online her do kategorie pasivní sledování. Autorka mylně řadí do kategorie využívám „výhradně mobil“ Idu, která používá počítač. (s. 47)

Nepřesné je i tvrzení, že digitální návštěvník po sobě nezanechává žádnou stoupu. I dle Whitea LeCornu můžu zanechávat stopy a i mít digitální identitu (kupř. bankovní).

Na mnoho aktivit, které informátorky dělají, by šlo aplikovat teorii eskapismu a porovnat je se statickými daty. Jinak u modu módu komunikace by bylo dobré doplnit otázku preferenci, v jakém módu častěji komunikují. Občas autorka čte ve výpovědích to, co tam přímo není nebo nám alespoň neukazuje. Zora přeci přímo netvrdí, že WhatsApp není komunikační platforma (s. 58). Je sice možné, že informátorky reflektují využívání WhatsApp jinak než Miller, ale zároveň aspoň některé ho využívají, tak jak to popisuje, tedy využívají skupinové konverzace. Nesouhlasil bych s tvrzením, že IKT neovlivňují vztahy informátorek s okolím (viz seznamky, domácí hovory o přílišném trávení na internetu). Není pravda, že žádná z“ žen nepociťovala ani nezmiňovala negativní vlivy komunikace skrze sociální média“ (s. 62). Např. Alena mluvila o problému smajlíků.

Závěry, ke kterým autorka dochází, nejsou překvapivé, což by však nevadilo. Zavádějící je ale tvrdit, že online prostředí vůbec nepozměňuje vztahy informátorek a že se tam přenáší v nezměněné podobě (s. 65). Práci by prospělo i využití teorií eskapismu.

V práci je citován Horst, 2012, ale ten chybí v seznamu literatury.

Celkově oceňuji snahu autorky o propojování teorie s výzkumnými zjištěními a poctivý metodologický přístup. Na druhou stranu autorka se plně neorientuje v oblasti médií a informačních technologií. Teoreticky se primárně opírá o pedagogické koncepty, které se však neukazují jako příliš nosné. V práci se také vyskytuje celá řada misinterpretací a to jak v teoretické, tak ve výzkumné části. Autorka má silnou tendenci vidět a vytvářet černobílé kategorie a místy jí uniká barevnější škála života. Práci tedy hodnotím jako dobrou.

Mgr. et Mgr. Jan Beseda, Ph.D. v Bukurešti 7.6.2023